

Винокурова Ефросиния Матвеевна,
воспитатель МБДОУ
“Детский сад № 10 “Чуораанчык”
Саха сириг ийэлэрин күнүгэр
туһаайылыбыт трениг
«Ийэ истиг ийиитэ»

Трениг соруктара:

- Ийэлэр ис туруктарын бөбүргөтүү, өй - санаа күүрүүтүн намыратыы;
- Бэйэ – бэйэни өйдөбүргө көмөлөбөр ньымалары билиһиннэри;
- Туругу тупсаран уйулҕаны бөбүргөтүү.

Туттулар тэриллэр : көрдөөх уонна уоскуланна сөптөөх музыкалар, кыттааччылар ахсааннарынан ручкалар, ыраас листэр, мотуок сап.

ТЭРЭЭҢИГ БАРЫЫТА

Кириитыл

-Үтүө күнүнэн, бүгүгнү трениг бары кыттыылаахтара. Бастатан туран ийэ буолуу дьолун билбит күн күбэй ийэлэри, сизин туһугар күннэтэ түбүгүрэр элэккэй эбэлэри, далбар хотуттары, килбик кийииттэри Саха сириг Ийэлэрин күннэринэн итиитик-истигник ис сүрэхпиттэн эбүрдэлиибин!

Эниги бары истибиккит курдук алтынньы 14 күнүттэн сэттинньи 14 күнүгэр дылы республикабыт бары үөрэбин тэрилтэлэригэр үгэс буолбут уйулҕа туруктаах буолуутун ыйа ытылла турар. Ол чэрчитинэн биһиги эмиэ детсадпыт оҕолоругар, үлэһиттэригэр уонна төрөспүттэригэр туһааннаах араас өрүттээх, ис хоһооннох үлэлэри ытытабыт.

Бүгүгнү трениг аата «Ийэ истиг ийиитэ» диэн. Трениг сыала – соруга араас ийиилэри туһанан ийэ ис туругун бөбүргөтүүгэ туһуланар. Онон эниги туруктун тупсарарга, сүргэбитин көтөбүргө аналлаах тэрэһингэ көхтөөхтүк кыттан бэйэбит санаабытын аһаастык этэн, муһаарар ыйытыларгытыгар сүбэ-ама ыларгытыгар ынырабын, бэйэ – бэйэбү эрэнсэн, аһыллан кыттаргытыгар эрэнэбин.

Биһигини барыбытын саамай күндү дьоммут оҕолорбут биир эйгэбү ситимнииллэр. Биһиги барыбыт биир уопсай баһа санаалаахпыт, ол - оҕолорбут барахсаттар өрүүтүн үөрэ – көтө, чөл уйулҕалаах, бөбү туруктаах буола улаатыылар буолар. Ол баһа санаабыт

туоларын туһугар биһиги бары биир сомоҕо күүс буолуохтаахпыт.

Тренинг саҕаланар, соруудахтары болҕойон истэбит уонна көхтөөхтүк кыттабыт.

«Бэйэҥ ааккын бул» эрчилли

Сыала: кыттааччылар ааттарын – суолларын билиһиннэри, туругу тупсаран инники эрчиллиилэргэ чэпчэкитик кыттарга бэлэмнээһин.

- Бу орто дойдуга төрөөбүт киһи барыта бэйэтэ туспа ааттаах – суоллаах. Саҥа төрөөбүт оҕо аат биэриллэригэр хайаан да алгыстаах тыллары этэн аныылар. Онон бу аат киниэхэ харысхал буолар. Киһи бэйэтин аатын кутугар – сүрүгэр ингэринэн илдьэ сылдьан харыстабыллаахтык сыһыаннаһахтаах.

Быһаары: Хас биирдиигитигэр ыраас кумааҕы лиһин түнгэтэбин. Эһиги бу лиһи үс гына анаардыгыт. Бастакыга бэйэбит ааккытын, иккискэ аҕабыт аатын, үһүскэ араспааннаҕытын суруйаҕыт. Барытын улахан холбуйаҕа кутан буккуйабыт ол кэннэ бу холбуйаттан хас биирдиигит үстүү лиһи ылар. Билигин зал устун холкутук хаама сылдьан үс мүнүүтэ иһигэр бары бэйэбит толору ааккытын хомуйуохтааххыт.

Көмө быһаары: бириэмэтэ суох бары булуохтарыгар дылы оноруохха соп.

«Эн биһи икки- майгыннаһабыт» эрчилли

Сыала: кыттааччылар бэйэ – бэйэлэрин билсэн бииргэ эрчиллэр ханыыларын булуналларыгар сөптөөх усулуобуйаны тэрийии.

- Хас биирдии киһи ураты майгылаах – сигилилээх, өйдөөх – санаалаах, быһыылаах – таһаалаах буолар. Биһиги бары атыммыт. «Киһи диэн хаама сылдьар айымньы, хатыламмат хартыына» диэн Эдьий Дора бэрт кыраһаабай этиилээх. Ол эрэн дьон үксэ син биир хайаатар да майгыннаһар өрүттээх буолаллар.

Быһаары: Бары холкутук хаама сылдьангыт бэйэбитигэр майгынныыр киһини булан кинилиин кэпсэтэбит. Бастаан маарыннаһар өрүккүтүн ол кэннэ туох уратылааххытын быһаарыахтааххыт. Бары ханыыгытын буллангыт төгүрүччү турабыт. Уочаратынан паралар бэйэлэрин маарыннаһар, уратылаһар өрүттэрин кэпсииллэр.

«Биир харандаас, икки илии» эрчилли

Сыала: бэйэ –бэйэбэ итэбэйсэн сүбэнэн үлэлиир үтүө түмүктэрдээбин көрдөрөргө сөптөөх усуллубуйаны тэрийи.

Бу уна илии, бу ханас илии... диэн оҕо хоһоонун бары билэбит. Илиилэрбит кистэлэннэрэ элбэх эбит. Капачиони диэн омук учуонайа, нейрохирург быраас «Сила другой руки» кинигэтигэр суруйарынан ханас илиибит киһиэхэ оҕо эрдэбинээби өйдөбүллэрин санатар эбит.

Тоҕо диэтэргит ханас илиибитинэн туттарбытыгар мэйиибит уна полушарията үлэлиир. Мэйиибит уна полушарията биһиги эмоциональнай турукпутун быһаарар, сэрэйдэн, онорон көрөр дьобурбутун хонтуруоллуур эбит.

Онтон уна илиибитинэн туттарбытыгар мэйиибит ханас өртө үлэлиир. Ханас полушариябытыгар сангарар, өйдүүр, ырытар, анаарар дьайыылары онорор точкалар бааллар эбит. Кыра оҕо баһыйар үксүн өйүнэн – санаатынан буолбакка бэйэтин эмоциятынан салайтарар.

Быһаары: Бу эрчиллиигэ инники ханыылыы киһигитин кытта бииргэ үлэлиигит. Эһиэхэ биир уопсай харандаас бэриллэр ону бииргит уна илиитинэн иккискит ханас илиитинэн тэнинэн тутангыт ыраас лиискэ кыыс оҕону уруһуйдуохтааххыт. Ол кэннэ илиибитин уларытан атастанабыт уонна кыыс аттыгар уол оҕону уруһуйдуубут. Уннан уруһуйдаабыттар аны ханастарынан тутталлар. Бүтэрдэхпитинэ уруһуйдарбытын бары бииргэ көрүөхпүт.

- Уруһуйдуурга ханнык ыарахаттары көрүстүгүт?
- Эһиэхэ туох көмөлөстө?
- Туох түмүгү оноруохха сөбүй?

«Бары биир киһи курдук» эрчилли

Сыала: кыттааччыларга элбэх киһи баҕардабына, кыһалыннабына бары биир түмүккэ кэлэллэрин көрдөрүү. Сомоҕо күүһү уһугуннарыы.

- Бу бүтэһик эрчиллибит барыбытыттан бэйэ – бэйэбэ болҕомтолоох сыһыаны, түмсүүлээх буолууну, хардары итэбэйсиини эрэйэр.

Быһаары: Бары төгүрүччү турабыт. Илиибитин кэннибитигэр сис туттабыт. Мин «Биир, икки, үс» диэтэхпинэ бары тэбис тэнгэ уна илиигит тарбахтарынан биэс иһинэн ахсааны көрдөрүөхтээхит. Хаһан барыбыт көрдөрөр ахсаана биир буолуор дылы хатылыбыт. Санаран кэпсэппэпит, бары бэйэ – бэйэбитин болҕойон көрөбүт.

«Санаа ситимэ сан» эрчилли

Сыала: кыттааччылар бэйэлэрин санааларын сайа этэллэрин, тэрээһинтэн бэйэлэригэр түмүк оностоллорун ситиһии.

Быһаары: Билигин бары төгүрүччү турабыт. Мин илиибэр бөкүнүк сабы тутан турабын, саппыт сорҕото сиргэ сыыйылла сылдыар, бу мөкүнүк сабы төгүрүччү ытыһан иһэбит. Бастакы турааччы сабы ылар уонна бүгүҥнү тэрээһин туһунан бэйэтин санаатын этэ туран сабын хаста да мотуокка эрийэр уонна аттыгар турааччыга биэрэр. Саппыт бүтэһик киһиэхэ тийиитэ барыта эриллэн бүтүөхтээх.

Манан уйулҕа туругун тупсарар тренинмытын түмүктүүбүт, бары бэйэ – бэйэбитигэр ытыспытын таһынан махтаныаххайын.

Бүгүн ылбыт билиигит, уйулҕабыт туруга, оностубут түмүккүт уопсай үлэбитигэр төһүү күүс буолуохтара диэн эрэнэбин.

Күн күбэй ийэлэр, эйэбэс эбээлэр! Холумтангыт куруук сылаас буоллун, эһиэхэ уонна чугас дьоннугар дьан-дьаһах сыстыбатын, ыарыы ыалласпатын. Туппуккут тупсан истин, күннээҕи түбүккүт истин сыһыантан чэчирии сайыннын, аламай күннүт сыдыайа тыктын, алаһа дьэбэтигэр дьол, таптал уйаланнын, ыччат дьоннугут ымыылаах буоллуннар, бэйэ бэйэбэ өйөбүллээх буоллун, таптыыр, таптатар дьолун билин, оҕолоргут, сиэннэргит ситиһиилэринэн кынаттанан, олоххут кэрэни эрэ кэрэһэлээтин, кэскили эрэ түстээтин, үөрүү үктэллээх, дьоллоох олох аргыс буоллун, дьол-соргу тосхойдун!

